

Világabálók

Nagy Csilla

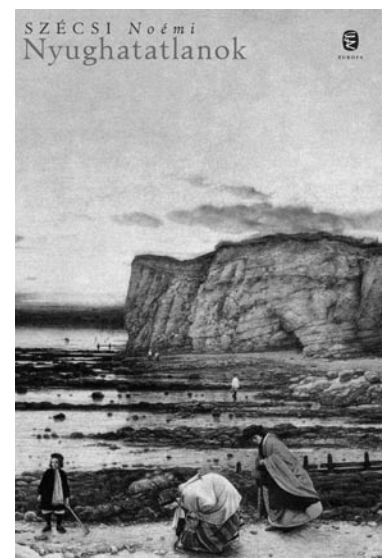
(Szécsi Noémi: *Nyughatatlanok. Európa, 2011*)

Szécsi Noémi könyve történelmi regény, a fordulatos, magánéleti, politikai intrikákban bővelkedő cselekmény hátterét az 1848–49-es magyar forradalom és szabadságharc jelenti. Az eddig megjelent kritikák a hagyományos, 19. századi prózairodalom újraszituálásaként értelmezik Szécsi Noémi regényét (lásd Sz. Molnár Szilvia: *Fúziós történelmi regényünk*, Élet és Irodalom, 2011. június 3.; Benedek Szabolcs: *Egy izig-vérig XIX. századi regény*, Népszabadság, 2011. június 4.), amivel annyiban feltétlenül egyetérthetünk, hogy mind a témaválasztás, mind pedig a lineáris történetmondás, a narráció jellege olyan kellékek, amelyek erre a hagyományra hajznak. A *Nyughatatlanok* valóban közelebb visz például a Jókai-olvasmányélményhez, mint mondjuk Darvasi László 19. századi tematikát feldolgozó regényéhez, a *Virágabálókhoz*, azonban túlzás lenne azt feltételezni, hogy a tradíció változatlan módon tűnik fel Szécsinél. Hiszen az író(nő) minden eddigi könyvére jellemző volt a választott műfaj elmozdítása valamilyen irányban: alighanem az ismert, klasszikus elbeszéléstechnikák és -formák finom átrendezése, a prózaműfajok közötti határterületek érzékeny feltérképezése az a sajátosság, amely Szécsi Noémi írásainak egyediségét kölcsönzi. Ahogy a *Finnugor vámpír* a vámpírregény Bram Stoker-féle tradícióját kiindulópontként tekintve műfaji és prózapoétikai szempontból is rendhagyó megoldást mutat fel, amely nem melleleg a mindenkor olvasó történet utáni vágyát is képes kielégíteni; úgy a *Nyughatatlanok* sem törekszik a hagyomány direkt felülírására, hanem több ponton mozdíthatja ki, szervezi át a történelmi vagy a romantikus nagyregény struktúráját, ezáltal a választott témát is új szemszögből, a hangsúlyok átrendezésével képes ábrázolni.

Azaz a történelem feldolgozása itt merőben más módon történik, mint például a *Kommunista Monte Cristóban*: míg a korábbi regényben a történelem és politika komplexitása állt az ábrázolás középpontjában, addig itt Szécsi szűk fókusszal vizsgálódik, a nemzeti múlt heroikus vagy ironikus ábrázolása helyett az egyes ember helyzetére kérdez rá a történelmi díszlet előtt: Bárdy Rudolf és felesége, Aimee emigrációja a központi szál, az otthon maradt család tragikus kiirtása, illetve ennek a titoknak a felderítése pedig egyfajta keretet képez a kötetben. Az olvasó egy csaknem omnipotens narrátor révén látja az eseményeket, aki olykor előrevetíti a cselekményt, azonban a szereplők gondolatainak, érzelmeinek közvetítésében gyakran korlátozott tu-

dással bír, feltételezésekbe bocsátkozik. A *Nyughatatlanok* többszörös határhelyzetet mutat meg: az 1850-es évek első felének (az emigráció éveinek) zavaros, a nemzeti identitás szempontjából meghatározó időszaka ebben a szövegben a kultúrtörténet körülményeivel együtt jelenik meg, olyan kontextusban, amely interpretációt kínál a történelmi eseményekhez, szükségessé teszi a múlt újragondolását, annak ellenére, hogy a forradalom és szabadságharc csak utalások szintjén, a regénybeli történetek előzményeként, a személyes és politikai kapcsolatok kulisszájaként azonosítható. Helyileg, időben és a cselekményt tekintve is távol vagyunk a legfontosabb történelmi eseményektől, emellett figyelemreméltó az is, hogy a nemzeti fókusz helyett európai dimenzióban, multikulturális és multilingvális közegben értelmeződik újra '48–49, amelyben érintőlegesen tematizálódik az európai forradalmak egymáshoz való viszonya, a Nyugat- és Kelet-Európa ideológiai és társadalmi struktúrája közötti különbség is.

A szereplők az általunk ismert (ismertnek vélt) történelmi valóságot egy másik világban élik, amelynek alapélménye a kívülállás, a kirekesztettség: a regény az idegenség különböző megvalósulási formáit sorakoztatja fel. A főszereplő, Bárdy Rudolfné Aimee figurája többszörösen is alátámasztja ezt az olvasatot: a francia műveltséggel rendelkező, skót származású nevelőnő egy magyar szabadságharcos felesége, aki nemcsak magyarul nem tud, hanem kívülállóként tekint a történelmi eseményekre, a magyar kultúrára is. De maga az emigráció mint téma is idegenségélményt feltételez: a befogadó országgal szembeni nyelvi és kulturális különbségek mellett az elvesztett szabadságharcnak azt a sajátos tapasztalatát is előrevetíti, amelyben olyan alapértékek relativizálódnak, mint a haza, a család, a múlt, a szabadság. A szereplők folyamatosan „haza” vágyanak, miközben a tömör, elhallgatásokra, titkokra épülő párbeszédéből kiderül, hogy az 1850-es években a magyar emigránsok számkivetettnek számítanak az anyaországban, azaz a haza nem az a befogadó hely, otthon, amelynek lennie kellene: az emigránsok folytonos útkeresése, egymás mellé sodródása (az egyes fejezetek Európa más-más országaiban, városaiban játszódnak, újabb és újabb szereplők jelennek meg a regénytérben) adja a cselekmény gerincét. Már ez a helyzet kitűnően igazolhatná a szerző címválasztását, a regény azonban nem áll meg ezen a ponton. Szécsi nagyon gondosan mutatja be a kultúrák közötti különbségeket, letisztult nyelven szól például a nyugat- és kelet-európai öltözködési és viselkedésbeli „trendekről”, a gyermeknevelési szokásrendről, a nőcsaládban betöltött szerepéről. Egy női szempontú olvasat számára nagyon termékenyek lehetnek azok a szöveghelyek, amelyek a Bárdy család nőtagjainak a női munkavállalásról alkotott véleményét, vagy Bárdy Rudolfnak a feleség feladataival kapcsolatos elszólásait tartalmazzák, de a regény egészét meghatározza a forradalom, a szabadságharc mint maszkulin kategóriák, és a „női tartalmak”, mint család, gyermek, nyugalom, béke szembenállása. A regény egyik vonulatát a női szerepek, a biológiai és társadalmi nem kérdése jelenti: nemcsak a nők férfiakhoz és

egymáshoz való korabeli viszonyáról kapunk árnyalt képet, hanem egészen konkrétan a szülés, a nőgyógyászat, a szexualitás, a homoerotika is jelen van a főbb cselekményszálak mellett. A főszereplő, Aimee helyzete ebben a tekintetben is sajátos: társadalmi státuszát nemesi származású férjével kötött házasságát megelőzően (ahogy az Aimee elbeszéléseiből kiderül) nagyanyjának köszönhetően nyeri el, aki bábaként tett szert jövedelemre, ebből futotta iskoláztatásra, ezért kerülhetett Aimee fiatal lányként magasabb társadalmi körökbe. Ahogy a *Finnugor vámpírban* is a nőági tradíció bír jelentőséggel, úgy itt is Aimee nagyanyja az, aki visszatérő motívumként folytonos hivatkozási alap, legalizálja Aimee felemelkedését, „felvilágosultságát”, akinek döntései, titkai évek múltán is meghatározzák a sorsát. Hozzá kapcsolódik az is, hogy Aimee valamiféle kiválasztott-szerepet tulajdonít önmagának: mert bár halva született, életre keltették, ezért bír a halottlét képességével. A regény misztikus-ezoterikus vonulata, amelyet a fülszöveg is kiemel, a női érzékenység, a sivár külvilágot ellenpontoszó belső lelki élet révén illeszkedik az emigránsok történetébe.

A multikulturális és multilingvális világ, amely Szécsi Noémi regényében élénk táru, a szereplők egymáshoz való viszonyulása a dialógusok révén rajzolódik meg, a regény letisztult, egyszerű nyelve voltaképp maga is érzékelteti a fent említett identitás- és idegenség-problémákat. Egyrészt számos idegen nyelvi elemet tartalmaz, a magyar szövegbe francia, angol, német mondatok, indulatszavak illeszkednek, attól függően, ki kivel beszél, hogy újságot olvasunk vagy magánlevelet. Az idegen nyelv és az anyanyelv feszültsége implicit módon folyamatosan jelen van a dialógusokban, a nyelvi kód, a kompetencia a szereplők egymáshoz való kapcsolatát, idegenségét, vagy épp ellenkezőleg, a kollektív identitását rögzítő elemként működik a szövegben. Például a magyar nyelv többnyire az emigránsok közös nyelveként funkcionál, azonban vannak szöveghelyek, amikor a magyar a kirekesztés eszköze, így például a Bárdy család tragédiájának felfedése során bizonyos részletek azért hangzanak el magyarul, hogy Aimee ne értse. Ugyanígy a monarchiáról szóló újságcikkek német nyelven az anyaországi eseményeket teszi korlátozottan hozzáférhetővé a főszereplő számára, a többnyelvűség pedig a regény tapasztalata szerint sokszor a kémekek sajátja.

A *Nyughatatlanok*, bár olvasmányos, kétségkívül ravaszul megírt, komplex kötet. Erénye, hogy a cselekmény kibontása vé-

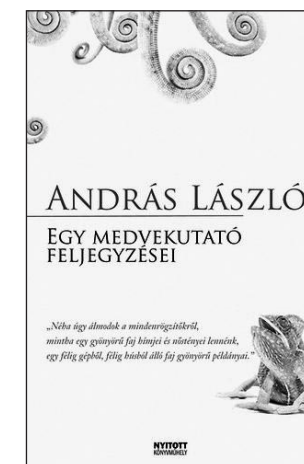
gig mértéktartó tud maradni, a szerző nem törekszik egyik felvett probléma esetében sem arra, hogy teoretikusan túlterhelje a szöveget, a finom árnyalatok, rezgések, amelyeket felmutat, hozzáadódnak ahhoz, amit a regény atmoszférájának nevezhetünk. Ahol minden szereplő a történelem forgatagában sodródik, ahol a forradalom egy délibáb, a magánélet stratégia, Kossuth neve pedig egy kód, amely voltaképp üresnek hat abban a közegben, amely megidéződik. Szécsi Noémi könyve nem a forradalomról szól, és nem is arról, hogy a forradalom felfalja a saját gyermekeit, hanem azoknak a tragédiáját mutatja meg, akik ha nem is hősként, de túléltek a forradalmat.

A forradalom nem falja fel a mostohagyermekét, így azok esnek neki a világnak.

Vass Norbert

Lehet-e kettesben maradni?

(András László: *Egy medvekutató feljegyzései. Nyitott Könyvműhely, 2010*)

Magányosnak lenni kívül, aztán megpróbálni bentre kerülni. Céltudatoságtól ment menetelni kézszerítástól vállve-regetésig. Figyelni a *mindent*, és meglátni a *lényeket*. Csak éppen szeretni felejteni el. Napokig, hetekig, évekig éberem gürcölni, majd egy sötét éjjelen arra ébredni, hogy üresség vesz körül. Kevés a szerencsés csillagzat, a kár a véletlenért és mit sem ér a jóakaró. Az életutak a felszínen könnyen kalkulálhatók, mégis szinte átláthatatlanul kanyarog-

nak. András László *Egy medvekutató feljegyzései* című regénye a megfejthetetlen lépcsőzetességről, a rangmámor ijesztő automatizmusáról beszél, a hivatali önmozgás organikusságát meséli el. Élénk tárja továbbá a sötét tónusú karrierszátíra mögött húzódo kegyetlen létrámát is. Aztán rádöbbenünk: az aprólékosan kidolgozott szociopanoráma voltaképpen nélkülözhetetlen díszlet csupán. Segítségével az elbeszélő a társadalomba megérkező, és a tömegből kitűnő énről beszélhet. A (hozzá)értő mögötti érzőtről. András László regénye a bürokrácia komor falai felől